

OSA CCXLI

HISTORIAN SANOMIEN TEKIJÄT:

WESA RINNE
08-8600630
Fax: 08-8600621

Postiosoite: Kirkkatie 31-33
93600 KUUSAMO

MEIMI MÄNTYNIEMI
08-8512652

Postiosoite: Etelä-Pohjan-
maalle, Satakuntaan ja Lounais-Suomeen.

PIENIÄ TIETOJA

1929

Ranskalaiset voittivat Wimbledonissa

6. heinäkuuta. Samoin kuin kaksi vuotta sitten otelivat nykyisen kaksinpelissä ranskalaiset Henri Cochet ja Jean Borotra, kaksi maansa neljästä kuuluisasta "tennisuskuteerista". Kuten vuonna 1927 voittanut nykyinen Henri Cochet, tällä kertaa 6:4, 6:3, 6:4. Naisten kaksinpelissä selviää voitajaksi Helen Wills yllättävän selvästi 6:1, 6:2. Hänen vastapelaajanaan on niin ikään amerikkalainen Helen Jacobs. Naisten nelinpelissä englantilaiset R.C. Michell ja Phoebe Watson voittavat parin B.C. Covell / D.C. Shepard-Barrob 6:4, 8:6.

Kiistaa Mantsurian rautatiestä

11. heinäkuuta. Kiinan viranomaiset ottivat haltuunsa tähän asti neuvostoliittolaisten miehittämät Mantsurian rautatien konttorit Harbinissa tehdäkseen omien sanojensa mukaan topon neuvostoliittolaisten harjoittamasta kommunistisesta propagandasta. Näiden maiden välillä puhkeaa vakava kiista. Siihen on ajautettu sen tähden, että alunperin Neuvostoliiton tukema Kiinan kansanliike pyrki nyt tekemään tyhjäksi Neuvostoliiton vaikutusvallan Mantsuriassa. Neuvostoliitto esittää 14. päivänä Kiinalle uhkavaatimuksen, katkaisee 17. päivänä diplomaattisuhteensa ja saa siten pidetyksi rautatietä koskevat vaateensa voimassa. Harbiiniin julistetaan 19. heinäkuuta piiritystä. Konfliktin puhjettua länsimaat yrittävät turhaan toimia suojelejoina.

9.7. Syntynyt Hassan II, Marokon kuningas.

15.7. Sotilaslentotoiminta Kauhavan lentokentällä alkaa.

Kirjailija Hugo von Hofmannsthal kuollut

15. heinäkuuta. Kirjailija Hugo von Hofmannsthal kuolee Rodaunissa Wienin lähellä samana päivänä, jona hänen poikansa haudataan. Hofmannsthalin nimi on läheisesti sidoksissa itävaltalaiseen symbolismiin ja impressionismiin. Suuri yleisö tuntee wieniläissyntyisen Hofmannsthalin ennen kaikkea hänen Richard Straussin kanssa vuodesta 1906 harjoittamansa yhteistyön perusteella. Strauss sävelsi musiikin Hofmannsthalin näytelmiin (Die Frau ohne Schatten, Ruisuritari, Ariadne auf Naxos). Lyyrikkona, näytelmäkirjailijana ja esseistinä Hofmannsthal ymmärsi olevansa herättäjä ja perinteiden vaalija maailmassa, jossa vanhat arvot luhistuvat. Myös yhtenä Salzburgin juhlaiviikkojen perustajista (Hofmannsthal kirjoitti juhlaiviikoille mm. Jokamiehen) hän pyrki vaikuttamaan henkisen elämän kriisin voittamiseen perustamalla musiikillisen luomisen ja kokenemisen keskuksen. Myöhäisporfyrillisuuden tunnelma on kuitenkin nähtävissä myös hänen tuotantossaan, esimerkiksi komediasa Der Schwieger. Hofmannsthalin lyriikka käsittelee mm. kauneuden ja kuolemisen teemoja.

17.7. Neuvostoliitto katkaisee diplomaattisuhteet Kiinaan.

Pyrkimyksiä pysyviksi kauppiaksi Suomeen ja Kuusamoon

Monenlainen vuorovaikutus Suomen ja Vienen välillä on satoja vuosia vanhaa. Rajan ylittäneet avioliitot, "poikkinäin", olivat yleisiä. Olipa kerran 1700-luvulla kaksi pudasjärveläistä talollisenpoikaa, Simo ja Timo, jotka rakastuivat uhtulaisiin tyttöihin ja menivät heidän kanssaan naimisiin. Pariskunnat asettuivat asumaan Lamminpohjaan Uhtujan varrelle, muutaman kilometrin päähän Keski-Kuittijärvestä. Veljekset ottivat sukunimekseen sikäläisen talonniemen Sofronoff, perustivat suurperheen ja mukautuivat karjalaiseen yhteisöön.

Timo eli Timofei Sofronoff oli syntynyt 1756 ja hänen vaimonsa oli nimeltään Aki-lina. Timo rupesi laukkukauppiaksi appensa esimerkin mukaisesti. Hänellä oli sukusiiteitä Pohjanmaalle ja Kainuuseen, joten kaupanteko näillä seuduilla sujui hyvin. Myöhemmin Timon pojat kulkeutuivat reppuineen kauemmaksi: Etelä-Pohjanmaalle, Satakuntaan ja Lounais-Suomeen.

Sofronoffeja, Dorofeffeja Mitrofanoffeja ja Klementeffeja

Iivana Timonpoika Sofronoffin perhe liisääntyi Uhtujan Lamminpohjassa. Elisabetvaimo oli lähtöisin Kiestingistä ja synnytti parinkymmenen vuoden aikana lapsia, joista ainoastaan viisi eli aikuisiksi. Heistä vanhin oli Maria (s. 1838, k. 1894 tai 1895). Ensimmäinen eloonjäänyt poika, Nikolai, syntyi 13.12.1844. Isän vaikeuksista kauppa- matkoilla Suomessa kertoo ehkä se, että Nikolai voitiin viedä kastettavaksi vasta 7.11.1845. Kasteen toimitti pappi Andrei Userdoff, kummina oli Markus Trofinoff ja virrenlukijana Gabriel Ivanoff. Se oli pikku Nikolain ensimmäinen juhla. Kohtalo heitti hänet kauppiaksi Satakunnan Kiu-kaisiin, sen mahtikylään Paneliaan. Siellä suku tunnetaan Lammela-nimisena.

Iivana Sofronoffin kolmas aikuiseksi varttunut lapsi oli tytär Evdokia, joka syntyi Uhtujan Lamminpohjassa 1849 ja kuoli Kuusamon Määttälänvaaralla 1916. Veli Ivanin eli Jevsein elo alkoi Lamminpohjassa 21.7.1852. Suurimman osan elämästään hän toimi kauppiaina Raumalla ja kuoli 15.5.1909. Pojista nuorin, Simon eli Simo syntyi 17.4.1855, jolloin Maria-sisar oli 17-, Nikolai 10-, Evdokia 6- ja Ivan 3-vuotias. Simo seurasi veljiään Ala-Satakuntaan ja toimi kauppiaina Eurassa 10.6.1919 tapah-tuneeseen kuolemaansa saakka.

Lamminpohjassa asui eräs maanviljelijä ja kauppias Tero Dorofeff. Suku oli aito-karjalaista kantasukua, ja Tero oli kierrelyt laukkukauppiaina Pohjois-Suomessa. Hänen poikansa Nikeforus, suomalaisittain Mikko, Dorofeff avioitui Evdokia Sofronoffin kanssa 1870-luvun alussa.

Viidentoista vuoden aikana Evdokia synnytti lapsia, joista neljä eli aikuisikään saakka: Ivan, Andrei eli Antti, Sakari ja Anna. Ivan kävi Vienen Kemissä venäläistä koulua. Jo varhaisessa vaiheessa – Annan ollessa vielä pieni tyttö – Evdokia jäi leskeksi. Hän osallistui innokkaasti heimotyöhön ja sai lapsiinsakin istutetuksi saman hengen. Tarmokas ja valistunut Evdokia piti

jatkuvasti yhteyttä Suomeen muuttaneisiin veljiinsä, varsinkin Raumalla kauppiaina olleeseen Ivan Sofronoffiin, jonka luokse kukin Evdokian pojista vuorollaan matkusti kauppiain ammattia harjoittamaan ja auttamaan Iivana. Ivan puolestaan tuki Evdokia-sisartaan kouluttamalla hänen lapsiaan.

Anna oli syntynyt 12.10.1887. Hänen kotonaan 1890-luvulla oli tilanne sellainen, että kaikki veljet olivat muuttaneet sukulaisten luo Länsi-Suomeen käymään koulua ja opiskelemaan. Heistä tuli siellä Alanko-nimisinä tunnettuja, vaikutusvaltaisia henkilöitä. Ivan ja Antti olivat liikemiehiä, Sakari luki tuomariksi ja toimi nimismiehenä, poliisimestarina ja poliisikoulun opettajana. Kun Anna tuli sopivaan ikään, hän matkusti Uuteenkaupunkiin Ivan-veljensä luo käymään koulua.

Sakari Alangon vaimo oli Maria eli Maija Vasiliintytär Tichanoff. Hän syntyi 7.3.1889 Ruovedellä, jossa hänen isänsä oli maakauppiaina. Isä Vasilia oli Uhtualla sanottu Hotatan Vaskeksi. Äiti Maria oli Pistojarven Hirvalimesta. Vasili ja Maria oli vihityt 1887. Heidän tyttärensä Maria jäi 5-vuotiaana orvoksi, kun hänen vanhempiensa ja pikkuveljensä vajosivat jähin Ruoodeen ja Tampereen välillä talvella 1894. Isovanhemmat hakivat pikku Marian Uhtualle. Koulua Maria kävi Taivalkoskella asuensiellä Jalavalla (Jakoleff) serkkujensa luona.

Anna Kaukoniemi
s. 12.10.1887, k. 21.11.1957.

Iivo Kaukoniemi
s. 22.3.1885, k. 21.1.1937.

Sakari ja Maria Alangon perheeseen syntyi vuosina 1912 - 1921 viisi tytärtä, joille annettiin seuraavat nimet: Eeva-Maija Karjatar, Raisu Helena Vienatar, Paula Tellervo Uhtuar, Maila Mirjam Vienansisko ja Helja Hymy Heimotar. Koko perhe kävi Kuusamossa Anna ja Iivo Kaukoniemellä kaksikymmenluvun puolivälissä, joka oli Vienen Karjalan pakolaisten uusiin oloihin sijoittumisen aikaa.

Kesällä 1914 Evdokia-äiti vieraili poikansa perheessä Kurun ja Teiskon piirin nimismiehentalossa. Heidän yhteisiä harrastuksen kohteita olivat Vienen Karjalaisen Liitto ja Karjalan Sivistysseura.

Kun Evdokia – Annan pienessä ollessa – jäi leskeksi, hän piti kauppa Uhtuan Lamminpohjassa. Kaksi ja puoli vuotta Annan vanhempi, noin 5-vuotias Vasiliinpoika Iivo Mitrofanoff oli lähetetty ostamaan tupakkaa Evdokia Dorofeffin kaupasta. Iivo palasi ostoksineen kotiinsa ja ilmoitti pontevasti:

– A sielläpä oli soma tyttöni (=tyttönen), sen mie nain!

Mitrofanoffejakin oli siirtynyt Suomeen kauppiaksi. Iivo pääsi koulun Virroille enonsa (Klementeff) hoiviin. Täten onkin selitettävissä sekä Annan että Iivon hyvä suomen kielen kirjoitustaito: heillä oli ollut tilaisuus käydä koulua Suomessa. Aina milloin he olivat erillään toisistaan, he kirjoittivat kirjeitä.

Iivo Mitrofanoff muutti nimensä onnistuneesti Kaukoniemeksi. Hän oli syntynyt Uhtuan kirkonkylässä 22.3.1885. Jo poikamiehenä hän oli aloitellut omaa kauppa Rovaniemellä ja ollut tukkiyhdytöiden palveluksessa. Lisäksi Iivo osallistui kotiseutunsa kansanvalistukseen ja heimotyöhön.

Iivo ja Anna vihittiin avioliittoon 22.1.1906. Anna hoiti Uhtualla suomenkielistä kirjastoa, jonka vuoksi hänet julistettiin "ei-toivotuksi kansalaiseksi" 1907, jolloin kaikki suomalaisuuspyrkimykset hylättiin tyrehdyttää; toinen sortokausi oli alkamassa.

Ensimmäinen lapsi, Annikki, syntyi Uhtualla 10.4.1907. Annan oli paettava jonkun sivullisen tai sukulaisten avustamana puolivuotiaan Annikin kanssa Kuusamoon. Hän tukeutui täällä kättilö Hanna Aaltooseen. Iivo oli töissä Paavo Afanasjeff-Ahavan kaupassa ja toimi innokkaasti myös Uhtuan Kauppa- ja Teollisuusosuuskunnassa ainakin vuosina 1909-10, jolloin hän teki tilin-päätökset ja nouti usein tavaraa Vienenmeren rannalta Koudasta.

Niihin aikoihin, 1909 alkuvuoden Karjalan Käviä -lehdessä on ollut seuraava ilmoitus: "Ensi maaliskuulla aloitetaan Uhtuan nahkaliikkeen yhteydessä valmistaa: Kaikenlaisia Jalkineita, Hevosvaljaita, Villakonekutomotoksia ja Ompelutöitä. Ainoa tukkumyöyjä Vienen Karjalassa Toiminimi P. Afanasjeff, Uhtua."

Anna palasi Annikin kanssa Uhtualle. Helena syntyi 1908-09 vaiheilla, ja kun vielä kolmaskin lapsi, 17.2.1910 syntynyt Neoniilla, oli tytär, Vasili-äijö loihe lausumahan: – A onko Jumala sokie, kun ei osaa poikie antaa?

Kaukoniemet Kuusamoon

Vuonna 1910 Anna ja Iivo Kaukoniemi muuttivat Kuusamoon. Aluksi he pääsivät asumaan Kirkonkylän koulun tontilla sijainneeseen opettaja Jaakko Saviolan taloon. Iivo oli töissä Paavo Ahavan kaupassa. Matti syntyi 12.8.1911.

Vuonna 1913 Kaukoniemet aloittivat Suininginkylän Määttälänvaaralla Uutelassa oman liiketoiminnan. Päivittäistavaramyynnin ohella kaupan kannattavimpana osana oli erilaisten metsästys-, kalastus- ja muiden maalaistuotteiden, jopa liipppojen välitys.

Uutelassa oli kaksi rakennusta; vanhassa asui Juho Petteri ja Anna Kaisa Määttälän perhekunta, uuden talon pihanpuoleisessa kamarissa, jota sanottiin tuvaksi, oli kauppa. Toisessa kamarissa ja pirtissä asui kauppiain perhe. Siellä syntyi Antti 10.2.1914, mutta hän kuoli jo saman vuoden marraskuun 16. päivänä. Ensimmäinen maailmansota oli alkanut. Teofilus Kukkonen tuli kaksi vuotta jo toiminnassa olleen Suiningin koulun opettajaksi. Annikki-tyttö aloitti koulunkäynnin. Viisivuotias Neoniilla kuoli 9.1.1915. Talon lapset, Lempi ja Elli, leikkivät Annikin kanssa hautajaisissa. Puupalaset olivat arkuja, ja niitä haudattiin.

Martti syntyi 18.4.1816. Niihin aikoihin Annan äiti, Evdokia (Jeodokia) Dorofeff tuli vierailulle tyttärensä ja vävynsä luokse. Joku määttälänvaaralainen oli ilmoittanut viranomaisille, että siellä heidän kylälään asui venäläinen, mikä lienee? - mies. Kesäkuun puolivälissä Iivo Kaukoniemelle tuli määräys, että hänen oli mentävä maailmansotaan Ukrainan länsirintamalle.

Evdokia-ämmä istui keinoituissa Martti sylissänsä. Kuultuaan vävyllään tulleesta viestistä hän sai sydänhalvauksen; hellä, huolehtiva ote lapsesta herpaantui. Pienokainen oli valahtamaisillaan keinun jalakseen alle. Anna hataantui lapsensa puolesta ennen kuin ehti käsittää todeksi äitinsä lähdön.

Evdokia oli syntynyt Uhtualla 13.3.1849, kuolinpäiväksi on papinkirjaan merkitty 15.6.1916, ja hänet on haudattu Kaukoniemen perhehautaan.

Annan ja Iivon oli tehtävä uudet suunnitelmat. Kaupanhoidajaksi palkattiin Aatami Huutola. Anna muutti lastensa, Annikin, Matin ja Martin, kanssa asumaan kirkonkylään. Miten sitten elämä jatkui, siitä seuraavassa jutussamme.

Tietolähteinä käytetty Raimo Rannan teosta Vienaasta Suomeen, Sofronoff-suvun vaihteita 1920-luvulle sekä Ali Kaukoniemen, Eeva Muhosen ja Lempi Törmäsen kertomuksia.

EINO S. RAHIKAINEN

Vienen prihan tie

Kauppaneuvos Janne Rajamaan elämää; kuvia ja taustakuvia

– Mie tarttis siihen rahhaa kaksattatuhatta markkaa!

– Näin röyhkeää miestä en vielä ennen ole tavannut, aloitti Frithi. Tikanoja. Ainahan sitä tavaraluotosta voidaan keskustella, mutta ensi kertaa minä tapaan miehen, joka pyytää selvää rahaa. Ilkeätkin tulla moista ehdottamaan. Mutta luuletko, että sinä pärjätät näissä kauppoissa?

– Varmasti pärjään, tuli Rajamaan suusta vakuuttavasti.

– Tule aamulla konttoriin, sanoi Tikanoja, eikä sinä iltana sen enempää tästä asiasta puhuttu.

Aamulla odotti Rajamaata valmiiksi allekirjoitettu kahdensadantuhannen markan shekki. Vielä shekin luovutustilaisuudessa palautti Tikanojan muistiin edellisiltana sanomansa sanat.

– Mitään omaisuutta minulla ei ole. Mi-

tään panttausta ette voi minulta saaha. Jos mie pärjään, maksan pois, jos häviän, se on teijän häviönne...

Tikanoja työnsi shekin Rajamaan käteen ja kaksisataatuhatta markkaa vaihtoi omistajaksi. Kun Rajamaa tarjosi kuittia, sanoi Tikanoja:

– Mitäs me kuitilla, eihän sinulla kuitenkaan ole mitään...

Rajamaa lähti markkinoille. Kuusamolaisen ostohinnan ja omluaisen myyntihinnan välinen ero oli niin huimaava, ettei sellaista enää nykyisin tiedotusvälineiden aikakautena voi kuvitellaakaan. Kun lintu Kuusamossa ostettaessa maksoi viisimarkkaa, siä siit Oulussa viisikymmentämarkkaa ja samanlainen hintasuhde oli oravannahkojen osto- ja myyntihintojen välillä. Selvä on, että lainojen takaisin maksu Ilkikaselle ja Tikanojalle oli helppoa. Hinnat olivat tal-

lön jatkuvassa nousussa ja jos Rajamaa olisi malttanut jättää myynnin paria viikkoa myöhemmäksi, olisi sekä linnuista että oravista saanut vielä viisitoistamarkkaa enemmän.

Lassila & Tikanoja Oy:n perustettua ensimmäisen suomalaisen pakutehtaan 1923 tuli Janne Rajamaasta sille hyvä asiakas. Yhden vuoden aikana hän myi kaksituhatta Tiklas-pukua ja se on valtava määrä, kun muistetaan, että ne tarjottiin kaupan reusta tai reestä. Pohjoisen ja etelän miesten pituusero oli tuohon aikaan huomattavasti suurempi kuin nykyisin ja Rajamaan tilauksesta valmistettujen housujen lahkeiden tulikin olla kuusientia lyhempiä kuin normaaliimitaisten.

Ukko Ilkikainen oli komea ilmestys: Janne Rajamaan silmissä hän oli suuri herra, pappi tai piispa. Tämä otti kerran Jannen puhutteleuan.

– Kuulehan sie Janne. Etkö ole vielä ajatellut, että tuohon kiertämiseen kyllästy?

– Empä ole vielä tuota ajatellut, vastasi Janne täysin totuudenmukaisesti.

– Minäpä sanon sinulle: "Liikkuva kivi ei sammallu!" Tuoin kiertokappasi kylä toimii ja pelaa, mutta se ei tee pesää. Jos perustat johonkin itsellesi oikein kiinteän

kauppapaikan, niin minä kyllä annan siihen tavarat.

Nämä Ukko Ilkikaisen sanat saivat Jannen ajattelemaan ja kiertäessään hän yritti katella sopivaa paikkaa liikkeen vuokraamiseksi. Sellaista paikkaa ei löytynyt Simosta eikä Kuivaniemeltäkään, mutta Pudasjärveltä Kurenalan kylässä oli eräs kauppias tehnyt vararikon ja tämä huoneisto oli saatavana. Pudasjärvi oli aiemminkin ollut Rajamalle mieluisa paikka ja erikoisesti hän oli mieltynyt tämän pitäjän ihmisiin. Kaupat lyötiin lukkoon ja Janne Rajamaa vuokrasi ensimmäisen myymälänsä, pahasen nurkkahuoneen Onnela-nimisestä mökistä.

Ulkomaalaisena ei rajamaalla eikä Rohkimaisella kuitenkaan ollut lupaa perustaa kiinteää kauppa. Laki taas vaati, että ennen Suomen kansalaisuuden saamista olisi täytynyt asua Suomessa yhtämittaisesti vähintään viisi vuotta, eikä sitä aikaa ollut vielä kulunut Vienen Karjalan väliaikaisen hallituksen lopettamisesta. Yhteenlaskettua Suomeen vietettyä aikaahan oli vaikka kaksinkertaisesti, mutta aikaisempia oleskeluja ei ilman muuta voitu ottaa huomioon. Konsuli E.A. Aalto sai kuulla tästä vaikeudesta ja taitavana lakimiehenä hän sai autettua Janne Rajamaata saamaan Suomen kansala-

Vuonna 1924 Janne Rajamaa avasi ensimmäisen kiinteän kaupan Onnelan torpassa Pudasjärven Kurenkylässä. Kauppias työpöytänsä äärellä.

laisen oikeudet presidentti K.J. Ståhlbergin 9.11.1923 allekirjoittamalla päätöksellä.

Hyväksymispäätös edellytti, että asianomainen kävisi kuuden kuukauden sisällä päätöksestä vannonassa uskollisuudenvanlan Suomen hallitukselle Oulun läänin silloisen maaherran Matti von Nandelstadin luona. Janne Rajamaa kävi vannonassa valan, hänestä tuli Suomen kansalainen 31.1.1924, jonka jälkeen kiinteä kauppa voitiin avata. Vuokratun mökin sahalautahyllylle nostettiin ensimmäiset tavarat reesta, jonka omistajasta näin tuli entinen kulku-kauppias.